

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כט, תשל"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לשוננו לעם

קונטרסים עממיים לענייני לשון

בעריכת ע' איתן ומ' מדין

ניסן תשל"ח

מחזור כט, קונטרס ו (רפ"ו)

כללי הציירי

לפי החלטות האקדמיה ללשון העברית

מאת

שושנה פהט

הוצאת המזכירות המדעית של האקדמיה ללשון העברית

ירושלים

בדומה לקונטרס "פללי הקמץ הגדול" מאת ר' וליגמן ז"ל ("לשוננו לעם, קונטרס קנו, אדר ב' חשכ"ה) אנו נותנים לפני קוראינו את "פללי הצירי", מעשה ידי שושנה צה"ט. נוסח הפללים הרשמי יצא מלפני האקדמיה בשנת תשל"ז כפרק רביעי של "פללים בנטיית השם" (אחר שיצא פרק ב', הפתח, ופרק ג', החולם).

פללי הצירי מדונו במליאת האקדמיה בשנות תשל"ד-תשל"ה, וקדם לדיון זה דיון בועדה לענייני הדקדוק השימושי. לשם פישוט הפללים ולשם הגשתם בצורה נוחה לקורא הוכן קונטרס זה. בהכנתו נעזרה המחברת בעצתם של חברי האקדמיה ובסיועה החשוב של נורית רייך.

דפוס רפאל חיים הכהן בע"מ, ירושלים
 קמץבו קנו משה ז"ל

הקדמה

לא פתנועת הקמץ מנהגו של הצירי. קיומו או ביטולו אינו מותנה בקרבחו או בריחוקו מן הטעם אלא במידה מוגבלת, וטעמים רבות הצירי מתקיים חמיד, גם כשמקורו פתנועה קצרה. ולא זו בלבד: אחו מוצא במשקל אחד קצח שמות, שהצירי מתקיים בו, וקצח שמות, שהצירי מתבטל בהם באותם התנאים עצמם.

בקביעת הכללים הועדפה דרך אחת מבין שתי הדרכים, והשמות שלא היה אפשר להכניסם לכלל נמנו פיוצאים מן הכלל. הוצאתם מן הכלל סיבתה נעוצה בשגירותם של השמות. ודרך משל: משקל קָעַל חליק הוא במקרא — [קן]. "קני העדה" מזה, וקָשֶׁן. "קָשֶׁן עפר" מזה. בכל מקום שהיה אפשר, הועדפה הצורה בקיום הצירי, אבל לא היה אפשר לגזור דין קיום הצירי על עקבי הצאן, שלר עולם, יראי ה' ודומיהם, ועל פורחנו חצוי אפוא משקל קָעַל בין שתי דרכי הנטייה. שמות חדשים במשקל זה יהיו נוטים בקיום הצירי. וכמו משקל קָעַל גם משקלים אחרים.

אבל לא חמיד הייתה ההכרעה לצד קיום הצירי. למשל, משקל מְקַעַל. בגלל שגירותם של שמות, שהצירי מתבטל בהם במשקל זה בגזרות השונות, פגון מְקַלֹּת, מוקָשִׁים, מוקָדִים, נקבע בו כלל של ביטול הצירי, אבל במשקל מְקַעַל הצירי קיים, משום שרוב השמות השקולים בו נוהגים כך.

פדי להבהיר את הדברים הכללים מקובצים שתי דרכים. הדרך האחת — היא המפרטת אותם ומדגימה את השימוש בהם — היא מיון השמות על פי מבניהם. הדרך האחרת, המובאת בקצרה בסיפום, היא מיון השמות על פי קיום הצירי או ביטולו. בסוף החוברת הובאו השמות, שנופרו בכללים שבחברת או פניסוחם בהחלטת האקדמיה, ובצדם הסעיף והעמוד, שהמעיין ימצא בו את נטייתם של השמות האלה. על פי השמות המודגמים בחוברת, למד הלומד גם על שאר השמות במשקלם. שמות, שאינם על פי הכלל, פוּלם הובאו במפורש.

הפללים לפי סדרם:

- א. שמות בני הברה אחת, שאינם נדגשים — משקל פֶּל
- ב. שמות בני הברה אחת מן הכפולים
- ג. משקל פָּעַל
- ד. משקל פָּעַל
- ה. משקל פָּעֵלָה
- ו. המשקלים פָּעַל, פָּעוּל, פָּעוּל
- ז. משקל פָּלָה
- ח. השמות בבינוני
- ט. משקל פָּעַל
- י. משקל מְפַעֵל (תְּפַעֵל)
- יא. משקל מְפַעֵלָה, תְּפַעֵלָה
- יב. השמות מוֹסְרָה ותוֹעֵבָה
- יג. משקל הִפְעֵל
- יד. השמות משרשים מרובעים ומחומשים
- טו. השמות הצוריים לפני הסיומת -וּת, -י, -יִת, -יָהּ, -יֹות
- טז. הצירי בשמות מן הכפולים (שורשי ע"ע)
- יז. מ"ם תחילית בצירי בשורשי ע"ו וע"ע
- יח. הצירי, הבא בתשלום דגש
- יט. הצירי במשקל הסגולי (פָּעַל)
- כ. הצירי המלא

ב. שמות בני הברה אחת מן הפפולים
 דין אחר לשמות בני הברה אחת מגזרת הפפולים בשמות אלו בא
 פנטייה חירק חסר פנגד הצירי, ודגש בעיצור שלאחריו, פגון:

אם — אָמִי, אָמָךְ, אָמָהוּת; חָץ, חָצִים, חָצִי רַעַל;
 צל — צֶלֶךְ; חל — חֲלֵי חֲרָבוֹת

וראה גם סעיף טז.

תן דעתך, שהשם אָש, הנוטה בדרך כלל פשמות אָם, חָץ וכו'
 שונה נטייתו מהם לפני שוא: אָשָׁךְ אָשְׁכֶם — רא בסגול, ודגש
 נשמט.

ג. משקל פָּעַל

השמות במשקל פָּעַל הצירי שפרם מתקיים תמיד, רק לא לפני
 הפיגויים -כֶם -כֶן ביחיד. שים לב, שבשמות אלו עה"פ דיא א'
 ונוספו עליהם יָלַל, רַחַת.
 ואלה השמות במשקל פָּעַל:

בָּאָר, זָאָב, בָּאָב, פָּאָר, זָאָם, שָׂר יָלַל רַחַת.

ואלה דוגמאות לנטייתם:

בָּאָרְךָ, בָּאָרְכֶם, בָּאָרוֹת, בָּאָרוֹת דִּנְגָבִי, זָאָבְךָ, זָאָבֶיךָ, זָאָבִים,
 זָאָבִי עֲרָבוֹת; זָאָבְךָ, זָאָבֶיךָ, זָאָבִים, זָאָבִי רָאשׁ; זָאָבִים, זָאָבִי
 הַצִּפּוֹן; שָׂאָרְךָ, שָׂאָרְכֶם, שָׂאָרִים, שָׂאָרִי בִשׁ; יָלַל חֲתוּלִים.

1. במקרא יש יוצאים מן הכלל: בָּאָרוֹת חֲמָר זָאָבִי הַמִּנְעוֹת.

ד: משקל פָּעַל
ברוב השמות שבמשקל פָּעַל הצירי מתקיים בנטייה, רק לא לפני
הפינויים -כֶּם, -כֶּן ביחיד

אָבֵל, אֵשֶׁם, בָּצֵק, חֶפֶץ, יָעוֹן, יָרַח, יָשׁוּן, בָּבֶד (של בעלי-חיים)
נָמַר, סָפֵק, שָׁבַע, שָׁכַן.

למשל: אָבֵל ציוֹן; אֵשֶׁם המעשה; בָּצֵק, בָּצֵקָה, בָּצֵקָם, בָּצֵקָם; חֶפֶץ חיים;
יָעִי מדבר; יָרַח חצי-החודש, יָרַחָם (בביטול הצירי לפני -כֶּם השוא
משחנה לחטף, והתנועה שלפניו לתנועת החטף), יָרַחָם; יָשׁוּן עפר;
בָּבֶד עוף; נָמַר ערבות; סָפֵק ספקא; שָׁבַע ימים; שָׁכַן הארץ, שָׁכְנֵיהֶם.

שמות אחדים במשקל פָּעַל נוטים במקרא בביטול הצירי, ובדרך
זו יהיו נוטים גם בימינו. ואלה השמות הנוטים בביטול הצירי:

גָּדַר, זָקַן, חָבַר, חָנַף, יָעַל, יָרָא, בָּבֶד (היפוכו של קַל),
עָקַב, עָרַל, שָׁלוּ

דוגמה לנטיית משקל פָּעַל בביטול הצירי:

זָקַנִי, זָקַנְךָ, זָקַנָה, זָקַנּוּ, זָקַנְהוּ, זָקַנְנוּ, זָקַנְתֶּם, זָקַנְתֶּן, זָקַנְתֶּם —
בשם היחיד — הנטייה כמו בשמות, שהצירי מתקיים בהם, זָקַנְתֶּם, זָקַנְתֶּן;
זָקַנְתֶּם, זָקַנְתֶּן, זָקַנְתֶּם, זָקַנְתֶּן, זָקַנְתֶּם, זָקַנְתֶּן.

קצת דוגמאות אחרות: גָּדַרְתֶּם, חָבַרְתֶּם, חָנַפְתֶּם, יָעַלְתֶּם, יָרָאְתֶּם,
יָרָאְתֶּם, יָרָאְתֶּם, יָרָאְתֶּם, יָרָאְתֶּם, יָרָאְתֶּם, יָרָאְתֶּם, יָרָאְתֶּם, יָרָאְתֶּם,
דוגמת השמות האלה, שביטול הצירי בהם הוא מן המקרא, יהיו

נוטים גם השמות: חָדַל, חָסַר, נָמַל, כָּגוֹן: חָדְלִי אֲנִישִׁים, חָסְרִי לֵב, נָמְלִי הארץ².

חן דעתך, שבצורת הנסמך ביחיד של שמות אחרים שמשני הסוגים הצירי משתנה לפתח, ואלה השמות:

זָקֵן — זָקֵן הַעֲדָה; חָסַר — חָסַר לֶחֶם; חָדַל — חָדַל אִישִׁים;
חָצַר — חָצַר הַמִּקְדָּשׁ; יָחַד — יָחַד הָאוֹרֵל; כָּבַד —
כָּבַד פֶּה (אֲבָל: כָּבַד עוֹף); נָמַל — נָמַל תְּעוּפָה; עָרַל —
עָרַל שַׁפְתֵּימַי, שָׁבַע — שָׁבַע יָמִים; שָׁכַן — שָׁכַן בֵּיתִי.

שמות אחרים במשקל פָּעַל צורת הנסמך שלהם היא צורת הסגוליים ואלה הם:

גָּדַר — גָּדַר אֲבָנִים; יָרַךְ — יָרַךְ יַעֲקֹב; כָּרַס — כָּרַס הַבְּהֵמָה;
כָּתַף — כָּתַף הַחֲרָמוֹן; גָּזַל — גָּזַל הַגֵּר (הַגִּ' בְּצִירִי).

בכל השמות האחרים הצירי מתקיים בנסמך היחיד:

דָּצַק עֲלֵימ, חָבַר כְּנֶסֶת, יָצַן הַמְדַּבֵּר, עָקַב עֶשְׂאִי.

2. חָדְלִי — וְחָסְרִי — מְצוּיִים בְּשִׁירָה. נָמְלִי — הוֹשָׁאָר בְּגִלָּל שִׁגִּירוֹתָהּ שֶׁל צוּרָה 11.

3. בַּמִּקְרָא יֵשׁ גַּם לָקַל חִפְצֵיהֶם, שְׁמַחִי לֵב.

4. בַּמִּקְרָא יֵשׁ גַּם עָרַל-לֵב, כָּבַד עוֹף, אָבָל-אִם.

שמות הנקבה, הגזורים ממשקל פֶּעַל, ומציינים מין טבעי (למשל זְקֵנָה פֶּנְגֵר זֶקֶן), נוהגים כשמות האלה במין זכר.

אֲבֵלָה, אֲשָׁמָה, חֲפָצָה, יִשְׁנָה, קִבְּדָה, שְׂכָחָה — בקיום
הצירי: זְקֵנָה, חֲבָרָה, חֲנֻפָּה, יִרְאָה, קִבְּדָה, עֲרָלָה, שִׁלְנָה —
בביטול הצירי

למשל: חֲפָצַת חַיִּים, יִשְׁנוֹת עֵפֶר, מְלֹאוֹת טוֹב, שְׂכָחוֹת אֵל, אבל:
זְקֵנַת הַבַּיִת (לפי זְקֵנִי!), חֲבָרוֹת הַפִּנְסוֹת, חֲסֵרוֹת לֵב, יִרְאֵת ה'.

שים לב: לשם שְׂכָנָה ביחיד נטייה זרה. צורת היסוד לנטייה
בכינויים היא "שְׂכָנָת", אף על פי שצורת הנסמך היא שְׂכָנַת, כדִּין. לפי
זה ייאמר: שְׂכָנָתִי, שְׂכָנָתְךָ, שְׂכָנָתָהּ וכו'.
(אבל בצורת הרבים כדִּין: שְׂכָנוֹת הַבַּיִת, שְׂכָנוֹתֵיךָ וכו').

ה. משקל פֶּעַלָה

השמות במשקל פֶּעַלָה, שאינם נקבה של משקל פֶּעַל, נוטים
בקיום הצירי, למשל:

אֲבָדָה, בָּרָכָה, גִּנְיָה, גִּזְלָה, גִּזְרָה, דְּבָלָה, הִרְגָה, טִרְפָה,
שִׁפְלָה, שִׁרְפָה

בכל אלה הצירי קיים תמיד, כגון: אָבֻדֻתִיכֶם, בְּרָכוֹת שְׁחִיָּה, גְּבוּלוֹתֵיכֶם, גְּזֻלְתְּכֶם, גְּזֻרוֹת הַפְּתוּב, דְּבָלֹת תַּאֲנִים, טְרַפַּת הָאֲרִיָּה, שְׁסֻלַּת הַחוּף.

יוצאים מפלל זה שמות אחדים, והם:

אֲשָׁדָה, גְּדֻרָה, חֲשָׁקָה, לִבְנָה, נִבְלָה.

דוגמה לנטיית פֻּעֵלָה בביטול הצירי:
נִבְלַת הַחֲמוּר, נִבְלָתִי, נִבְלָתְךָ. נִבְלָתְכֶם, נִבְלֹת הַקְּלָבִים, נִבְלוֹתֵיכֶם.
דוגמאות אחרות: אֲשָׁדַת הַנֶּהָר; חֲשַׁכַת הַלֵּילָה; לִבְנַת חֲבָלָה, גְּדֻרוֹת צֶאֱן.

גם השם בְּהֶמָּה נוטה בביטול הצירי: בְּהֶמַת בֵּית, בְּהֶמֹת שָׂדֶה, בְּהֶמֹתִי, אבל ביחיד נטייתו זרה — מצורת היסוד בְּהֶמַת: בְּהֶמַתִּי, בְּהֶמַתוֹ (השווה עם נטיית שְׁכָנָה בסעיף הקודם).

השם שְׂדֵמָה נוטה רק ביחיד בקיום הצירי: שְׂדֵמַת קָמָה, שְׂדֵמַתִּי, שְׂדֵמַתְךָ, וכו', אבל שְׂדֵמֹת בֵּית לַחֲם, שְׂדֵמֹתִי, שְׂדֵמוֹתֵיכֶם וכו'.

ו. המשקלים פֻּעֵל, פֻּעֹל, פֻּעֹל

במשקלים פֻּעֵל, פֻּעֹל, פֻּעֹל הצירי מתבטל לשוא או לחֲסֹף, חוץ מנסמך היחיד של המשקלים פֻּעֹל, פֻּעֹל, שִׁפְהָם שִׁלְהֶם א', שִׁבְהֶם הצירי קיים.

5. במקרא: דְּבָלֹת תַּאֲנִים.

6. [במקרא יש אֲשָׁד (בנסמך), אֲשָׁדוֹת, אֲשָׁדַת].

1. לִכְבּ — לִכְבּ אֲנוֹשׁ, לִכְבִּי, לִכְבוֹת, לִכְבוּתִיהֶם; שִׁכָּר — שִׁכָּר תַּמְרִים; שִׁצָּר — שִׁצָּר הַנָּקֶן, עָנָב — עָנָב מוֹסְקֵט⁷.
2. אֲזוֹר — אֲזוֹר הַהָר, אֲזוֹרִים, אֲזוֹרֵי הָאָרֶץ; אֲזוּב — אֲזוּבֵי הַקִּיר; אֲמוֹן — אֲמוֹן הַצִּיִּפּוֹר, אֲמוֹנִים (פֶּאן חֲטָף סְגוּלוֹ).

מִפֶּלֶל זֶה יֵצֵא הַשֵּׁם גָּכֵר, שֶׁהַצִּירִי שֶׁבוֹ מִתְקִיִּים עִבְמִקְרָא: גָּכֵר הָאָרֶץ.

שֵׁים לֵב: עָרוֹב, סָרוֹב, תָּאוֹר דּוּמִיָּהִם אִינִם בְּמִשְׁקֵל פָּעוּל, אֵלֹא בְּמִשְׁקֵל פָּעוּל, וְהַצִּירִי שֶׁבָּהֶם הוּא תִּשְׁלוּם דָּגֵשׁ (וְרֹאֵה סְעִיף י"ח).

ז. מִשְׁקֵל פֶּלֶה

הַשְּׁמוֹת בְּמִשְׁקֵל פֶּלֶה הַצִּירִי שֶׁבָּהֶם מִתְקִיִּים בְּנִטִּיָּה.

אֵלֶּה (מִין עֵץ), פֶּלֶה, וְעֵה, פֶּלֶה, לֶדֶה, צֶאֱה, קֶבֶה, רֶאֱה, תֶּבֶה

לְמִשְׁל: וְעֵה — וְעֵתִי, וְעֵתְכֶם; רֶאֱה — רֵאֵת פְּרוּל, רֵאֵת, רֵאוֹת פְּרוּל, רֵאוֹתֵיכֶם; תֶּבֶה — תִּבְתּ מִכְתָּבִים, תִּבְוֹתֵינוּ.

7. תֵּן דַּעְתְּךָ: הַשֵּׁם צָלַע אֵף הוּא בְּמִשְׁקֵל פָּעֹל, וְאוֹלָם צוּרְתוֹ בְּנִטִּיָּה נִשְׁלַח הַשְּׁמוֹת הַסְּגוּלִיִּים: נִסְמַךְ — צָלַע אוֹ צָלַע, צָלַעִי, צָלַעוּ, צָלַעוּת וְכֵר.

מָאָה, עֲדָה (=קהל), עֲצָה, סָאָה, שָׁנָה

למשל: מָאָה — מאת השנים, מָאָחִי, מָאָתְךָ, מאות, מאות אנשים;
עֲדָה — עדת ישראל, עֲדָתוֹ, עֲדוֹת, עֲדוֹת יִשְׂרָאֵל; עֲצָה — עצת
רשעים, עֲצָתְךָ, עֲצָתְכֶם, עצות, עצות חכמים; סָאָה — סאת שדה,
סאות, סאות אנשים; שָׁנָה — שנת ישרים.
השם דָּעָה נטייתו ביחיד שונה. צורת היסוד לנטייתו היא דָּעַת:
דָּעָחִי, דָּעָתְךָ וכו'. אבל בלשון רבים: דָּעוֹת בקיום הצירי: דָּעוֹת הרבים,
דָּעוֹתִי, דָּעוֹתֶיךָ, דָּעוֹתֵיכֶם.

ח. השמות בבינוני

הצירי משתנה לשוא בצורות הבינוני ופועל, מפועל, מפועל
(=מפולל), מתפעל, מתפועל (=מתפולל), ולפי שוא אחר — לסגול
[יצא מן הכלל: אוֹיֶבְךָ]. אם לה"פ מן אוֹחִיזִת אהח"ע השנא משתנה
לחטף, ובמקום הצירי באה הנודעת החטף, כגון:

סוֹפֵר — סופרים, סוֹפְרֵי המלך, סוֹפְרֶךָ, סופרות; דוֹבֵר —
דוברים, דוֹבְרֵי הממשלה; מְלַמֵּד — מלמדי תינוקות,
מְלַמְדֶּךָ; מְרַבֵּז — מרבצי המשקים; מְסַקֵּחַ — מסקחים,
מְסַקְחֶכֶם, מְסַקְחוֹת; מְשׁוֹרֵר — משוררים, מְשׁוֹרְרוֹת;
מְתַעֲמֵל — מתעמלים; מְתַקַּחֵם — מתקוממים;
מְתַאַּגְרֵף — מתאגרים, מְתַאַּגְרֵפִי מפני.

תן דעתך: צורת הנקבה בלשון יחיד של השמות הללו שקולה בדרך כלל במשקל הסגולי: סִפְרָת, דוֹכָרָת, רוֹפְאָת⁸, מְלַמְדָת, מְרַבֶּזֶת, מְפַקֶּחֶת, מְחַפְּזָלָת, ואף נטייתם של השמות האלה בכינויים בדרך המשקל הסגולי: סוֹפְרָתִי, סוֹפְרָתָם וכו'.⁹

ט. משקל פֻּעַל

הצירי משתנה לשנא במשקל פֻּעַל [לפני שוא וכו' — ראה סעיף ח'], כגון:

אֵלִים — אֱלִמִּים, אֱלָמִי לשון; טָפַש — טַפְּשִׁים; דָּבַר — דְּבָרוֹת, דְּבָרוֹת עֲשֵׂה; כָּסָא — כְּסָאִי, כְּסָאוֹת (גם בנפרד וגם בנסמך)¹⁰, כְּסָאךְ [במקרא כְּסָאךְ], כְּסָאכֶם.

יוצאים מכלל אלה: שָׁלַשׁ, רָבַע, חָמֵשׁ ושאר השמות, הגזורים מן המספרים על דרך זו. בהם הצירי מתקיים חמיד, כגון: שָׁלִשִּׁים, רַבְעִיָּה, חָמִישִׁי.

8. ואפשר גם רוֹפְאָה, אבל בנסמך רק רוֹפְאָת, כגון: רוֹפְאָת ילדים, רוֹפְאָת שיניים.

9. צורת בינוני אחרת, המצויה במקרא, היא במשקל פֻּועֶלָה, מְפַעֵלָה ומְחַפְּזֵלָה: אוֹכֵלָה, בּוֹגֵדָה, בּוֹעֵרָה, הוֹלֵלָה, יוֹלֵדָה, נוֹטֵרָה, עוֹלֵלָה, צוֹלֵצָה, רוֹמֵמָה, שוֹמֵמָה, מְכַשֶּׁפָה, מְרַבֶּזָה, מְשַׁעֵלָה, מְחַנֶּכָה. אף אלה נטייתן על דרך הסגוליים כמקבילותיהן במשקל פֻּועֶלָת, מְפַעֵלָת ומְחַפְּזֵלָת, למשל: מְכַשֶּׁפָה, מְכַשֶּׁפָת העיר, מְכַשֶּׁפָתוֹ.

10. הסמ"ך בלי דגש כמו במקרא.

י. משקל מפעל

הצירי משתנה לשנא במשקל מפעל, ולפני שנא אחר — לסגול או לפתח, נאמור בסעיף ח'.

מזלג¹¹ — מזלג, מזלג, מזלגכם, מזלגות. מזלגות כסף;
מפתח, מפתח, מפתח, מפתחך, מפתחות. ושלל בגורת
השלמים: מועד — מועדך, מועדים, מועדי ישראל;
מוקד, מוקדים, מוקדי עולם; מקל — מקלו, מקלך,
מקלות.

וכדרך שמות אלו גם שמות במשקל תפעל: תשעץ, תשעצים,
תשעצי העיתון.

שים לב:

בכל השמות שבמשקל מפעל הנסמך ביחיד הוא בצורת הנפרד: מזלג
כסף, מפתח גנבים, מוקד התכנית. רק בשלושה שמות הצירי שבהם
משתנה לפתח, ואלו הם: מונח-, מספד-, מעשר¹².

יא. משקל מפעלה, תפעלה

במשקלים מפעלה ותפעלה הצירי מתקיים חמיד, כגון:

11. במקרא ריבוי של מזלג — מזלגות

12. במקרא פעם אחת: מקל לקנה, אבל: מקל שקד, מקל יד ועוד.

מְדַרְגָּה — מְדַרְגּוֹת הַבַּיִת, מְדַרְגּוֹתֶיהָ; מְחַרְשָׁה —
 מְחַרְשֵׁחַ הָאֵיפֶר; מְהַפֵּכָה — מְהַפֵּכַת סֵדוֹם, מְהַפֵּכֹת
 הַדּוֹר; מְקַהֵלָה — מְקַהֵלוֹת מְשׁוֹרְרִים; מְנַמְרָה — מְנַמְרוֹת
 הַכֶּרֶם; מַעֲבָה — מַעֲבַת הַחֵלֶל¹³; תְּרַדֶּמָה — תְּרַדַּמַת צֶדֶד;
 תְּרַדֶּמָה — תְּרַדַּמַת פְּתָאוֹם; תְּרַעֲלָה — תְּרַעֲלוֹתֵיהֶם.

יב.

בשני השמות תועֵכָה, מוֹסְרָה הַצִּירִי בא בצורת הריבוי בנפרד:
 תועֵבוֹת, מוֹסְרוֹת, אבל בשאר הצורות הַצִּירִי משתנה לחטף פתח
 ולשוא.

תועֵכָה — תועֵכַת ה', תועֵכְתוֹ, תועֵבוֹת, תועֵבוֹתֵיהֶם;
 מוֹסְרָה — מוֹסְרוֹת, מוֹסְרוֹתֵינוּ, מוֹסְרוֹתֵיהֶם.

יג. משקל הַפֶּעַל

במשקל הַפֶּעַל הַצִּירִי מתקיים, רק לא לפני הפינייים -כֶּם, -כֵּן
 ביחיד, למשל:

13. במקרא: מְדַרְגּוֹת חֶרֶב, מְנַמְרוֹתֵיהֶם, מַעֲבַת וגם מַעֲבַת, מוֹעֲצוֹתֵיהֶם [מן
 השם מוֹעֵצָה, שעניינו מחשבה. אבל בהוראת חֶכֶךְ אנשים של נציגים
 נבחרים השם הוא מוֹעֵצָה, ואינו שייך לפרק הַצִּירִי].

הַבְּדֵל — הַבְּדִילִים, הַבְּדִילֵי דַעוֹת; הַפְּסֵד — הַפְּסָדִים,
הַפְּסָדֵי הַמְדִינָה; הַפְּסָדָם; הַרְכָּב — הַרְכָּבִים, הַרְכָּבֵי
הַמִּזְנוֹנוֹת; הַכְרַח — הַכְרַחַת הַשְּׁעָה (לֹא: הַכְרַח!), הַכְרַחָךְ,
הַכְרַחָם; הָאֵץ — הָאֵץ הַשּׁוּק, הָאֵצִים.

רק השם הַסֵּחַ, שבנסמך ייאמר ממנו ברגיל הַסֵּחַ, מותר לומר בו
גם הַסֵּחַ הַדַּעַת.

יד. השמות משרשים מרובצים ומחומשים

השמות, המחזיקים ארבעה עיצורים או חמישה עיצורים
בשורשם, ושתנועתם האחרונה היא צירי, אינם משתנים בנטייה,
והצירי שבהם קיים תמיד, רק לא לפני הכינויים -כם- כן ביחיד למשל:

אַכְנֵט — אַכְנֵטֵי הַפֹּהֲנִים; אֶזְמֵל — אֶזְמֵלֵי הַמִּנְחָחִים;
מְמֹזֵר — מְמֹזְרֵיהֶם; מְסַפֵּן — מְסַפְּנֵי הַעִיר; סַרְגָּל —
סַרְגָּלֵי חִישׁוּב; פְּרָדָס — פְּרָדֵסֵי הַשָּׁרוֹן; פְּסָנְתָר —
פְּסָנְתָרָם, פְּסָנְתָרֵי כִנֶּף; קִלְסָתָר — קִלְסָתָרֵי פִנְיָהם;
צְפָרְדַּע — צְפָרְדַּעִים, צְפָרְדַּעֵי הַבִּיצָה¹⁴.

14. במקרא: צְפָרְדַּעִים.

טו. השמות הצרויים לפני הסיומת -ות, -י, -יה, -יות
 הצירי, הבא בשמות לפני הסיומת -ות, -י, -יה, -יות, מתקיים.
 למשל:

שְׁבֻנוֹת — שְׁבֻנוֹתָם; עֲדוֹת — עֲדוֹתָם, עֲדוֹתֵיהֶם;
 שְׁמִי — שְׁמֵי; שְׁאֲרִית — שְׁאֲרֵיהֶם; מִלְּנִי —
 מִלְּבָנֵיהֶם; נִקְבִּי — נִקְבֵּיהֶם; יִרְדְּנִי — יִרְדְּנֵיהֶם.

אבל מן שְׁנִי — שְׁנֵיהֶם, שְׁנֵיהֶם.

טז. הצירי בשמות מן הפפולים (שורשי ע"ע)
 דשמות מן הפפולים, שהם בני הברה אחת או שהם בני שתי
 הברות, ובכללן מ' בצירי או בקמץ — בנטייתם יבוא החירק פגוד
 הצירי ואחריו דגש. למשל:

חָץ — חֲצִים; שֶׁן — שְׁנֵי חלב (וראה סעיף 2). מִגֵּן —
 מִגְנֵי השַׁעַר; מִגֵּן — מִגְנֵי; מִגְנֵי דוד; מִצֵּן — מִצְנֵי
 פָּנִים; מִצֵּן — מִצְנֵי.

יז. מ"ם תחילית בצירי בשורשי ע"ו וע"ע
 הצירי של מ"ם, הבא לפני שורשי ע"ו וע"ע, משחנה לשנא
 בנטייה. אין הוא מתקיים אלא בנסמך היחיד, פגוד:

מניצ — מניצ הפעולה, מניצ, מניצ, מניצ האיש;
מליץ — מליץ יושר, מליצ, מליצ האדם; מחם —
מחם נחושת, מחמי, מחמי, מחמי שבת; ממד — ממד
המגרש, ממדיו, ממדיהם; מסב — מסב הגלילים, מסבי
הגלילים; מצד — מצד, מצדכם; מצר — מצר ים,
מצרים, מצרי ההרים; מגן — מגן השער, מגנם¹⁵,
מגנים, מגני ירושלים.

יח. הצירי, הבא בתשלום דגש

הצירי, הבא במקום החירק לפני אהח"ע (תשלום דגש) מתקיים
תמיד, פגון:

תאור — תאורי נוף; גרוש — גרושין; מרע (=עושה
רע) — מרעים. בכלל השמות האלה גם: גאה, גאה, גאה¹⁶,
גאה, גאה, וכן: מחוש ומרוץ, פגון: פהי עור, קהי
זוית, מחושי ראש ומוצי סוסים.

-
15. חן דעתך: מגן — מגנים. אבל מגן ריבוי מגנים, לפי שהקמץ קיים שלא
פצירי, ואינו משתנה לשואו
16. אבל זהות — בסגול.

חַן דַּעַתֶּךָ: גָּאֹה, וְדָהָה וְהוֹדוּמִים לָהֶם מִחַאֲיִמִּים לְמִשְׁקַל פֶּסָל, דּוּגְמַת
חֲרָשׁ. בְּכָל הַשְּׁמוֹת הַלְלוּ הַצִּירִי בֹא לִפְנֵי עֵצוֹר גְּרוֹנִי.

בשמות מחוש ומרוץ הצירי מתקיים, ובניקודם הם מקבילים לשם
משוט [=משוט] (יחזקאל כו, ו) מן השורש ש-ו-ט. הצירי מתחת
למ"ם נחשב אפוא תשלום דגש.

בשמות במשקל פֶּסֶלֹן הצירי הבא בתשלום הדגש קיים רק
בצורת הנפרד, שהרי נטייתם של שמות אלו היא תמיד במשקל פֶּסֶלֹן
(פֶּסֶלֹן) דוגמת זָכְרוֹנוֹ, קְשִׁלוֹנָם, בְּנִיּוֹן הַמֶּת. לפיכך תהיה נטייתם כך:

גָּרְעוֹן — גָּרְעוֹן הַמוֹסֵד, גָּרְעוֹנוֹת, גָּרְעוֹנוֹתִיָּהֶם; פָּרְעוֹן —
פָּרְעוֹן הַשֹּׁטֵר, פָּרְעוֹנוֹ; דָּרְאוֹן — דָּרְאוֹן עוֹלָם, דָּרְאוֹנָם;
רְאִיוֹן — רְאִיוֹן הַשֶּׁר, רְאִיוֹנוֹ, רְאִיוֹנָהּ; תְּאָבוֹן — תְּאָבוֹן
הַיֶּלֶד, תְּאָבוֹנָהּ.

כַּשְׁפָּה"פ הִיא מִן אַהֲח"ע תִּהְיֶה תְּנוּעָתָה גַּם סְגוּל, פְּגוּן: עָרְבוֹן
עָרְבוֹנוֹת, עָרְגוֹן — עָרְגוֹנִי.

חַן דַּעַתֶּךָ: הַשֵּׁם יִרְעוֹן שְׁקוּל בְּמִשְׁקַל הַשְּׁמוֹת קָלְשׁוֹן, קִמְשׁוֹן,
לְפִיכֵךְ יִהְיֶה הַצִּירִי בּוֹ קִיִּים בְּכָל הַנְּטִיָּה, בְּדֶרֶךְ שֶׁהַדָּגֵשׁ בַּשְּׁמוֹת קָלְשׁוֹן
וְקִמְשׁוֹן קִיִּים אֵף הוּא בְּנְטִיָּה.

יִרְעוֹן — יִרְעוֹנִים, יִרְעוֹגֵי הַשָּׂדֶה, יִרְעוֹנִיּוֹ.

יט. שמות בצירי במשקל הסגולי
השמות במשקל הסגולי, שפה"פ שלהם בצירי, בנטיית היחיד
החידק בא כנגד הצירי, וכשפה"פ הוא מן אהח"ע, על פי רוב בא
הסגול כנגד הצירי, כגון:

סָפַר — סָפְרִי, סָפְרוּ, סָפְרָה; מָצַח — מָצָחוּ, מָצָחָם;
אָבַר — אָבְרָם; חָרַם — חָרְמוּ, חָרְמָם; עָדַר — עָדְרִי,
עָדְרָם¹⁷.

שים לב:

צורת הריבוי של כל השמות האלה פְּעָלִים כבשאר הסגוליים. רק
בריבוי של השם אָבַר יש גם אָבְרִים, ולפי זה:

אָבְרִי, אָבְרִיד, אָבְרִיָה, אָבְרִינוּ. אבל: אָבְרִיָם, אָבְרִיָהם.

כ. הצירי המלא

שמות אחדים באים בצירי מלא (צירי, שאחריו י"ד), וצירי זה
אינו משתנה בנטייה.

ואלה השמות בצירי מלא:

אִיד, אִימָה, אִיפָה, אִיתָן, בִּיעָה, הִיָּל, וְעִיר, חִיק,
פִּילָף, מִידָע, מִיטָב, מִימָן, מִינָקָת, מִישָׁרִים, מִיתָר,
עִירָם, פְּלִיטָים, צִידָה, רִיק, חִימָן.

17. השם מְצִי — אף הוא מן הסגוליים — נוטה בביטול הצירי: מְצִי, מְצִיו
וכר (השוה: גָּדִי, גָּדִיו), מְצִיָהם (השוה: קְלִיָהם) וכו'. במקרא יש גם
מְצִיָהם.

הצירי מתקיים

- א. הצירי מתקיים בשמות, שיש בהם צירי מלא (צירי שאחריו י'). [סעיף כ, עמ' כ]
- ב. הצירי מתקיים בשמות, שבהם הוא צא פחשלוים דגש, פגזן: תאור, שרות, גרוש, גָאָה, בָהֶה. [סעיף י"ח, עמ' יח]
- ג. הצירי מתקיים בשמות מחוש, מרוץ. [סעיף י"ח, עמ' יט]
- ד. הצירי מתקיים בשמות בני הברה אחת, שאינם נדגשים: אָל, אָד, גוּ, כָף דומיהם. מפלל זה יצאו עץ, שם, שהצירי מקוים בהם רק בחלק מן הנטייה. [סעיף א', עמ' ה]
- ה. הצירי מתקיים במשקל פָעַל: חוץ מלפני הפניניים – כם, – כן ביחיד: בָאָר, וָאָב, בָאָב דומיהם. [סעיף ג', עמ' ט]
- ו. הצירי מתקיים במשקל פָעַל חוץ מלפני הפניניים – כם, – כן ביחיד.
- מפלל זה יצאו השמות: גָדָר, וָקָן, חָדָל, חָגָף, חָסָר, יָעַל, יָרָא, יָרָף, כָבֵד (היפוכו של קל), בָרַם, בָחַף, גָמַל, עָקַב, עָרַל, שָלוּ.
- בשמות אחדים במשקל פָעַל הצירי משתנה בנסמך לפתח, ואחדים מן השמות בנסמך שקולים במשקל הסגולי (גָדָר דומיו). [סעיף ד', עמ' ז, ח]
- ז. הצירי מתקיים במשקל פָעֵלָה. מפלל זה יצאו קצת שמות: אָשְרָה, גָדְרָה, חֲשָבָה, לָבָנָה, נָבֵלָה. [סעיף ה', עמ' ט]
- ח. הצירי מתקיים במשקל הָפַעַל, פגזן הָבֵדֵל, הָכָרַח. [סעיף י"ג, עמ' טו, טז]
- ט. הצירי מתקיים בשרשים מרובעים ומחומשים: אָזְמַל, פִסְנָתָר, קִלְסָתָר. [סעיף י"ד, עמ' טז]
- י. הצירי מתקיים במשקל פָלָה, להוציא את השמות דָעָה, מָאָה, עָדָה, עָצָה, פָאָה וּשְנָה. [סעיף ו', עמ' יא, יב]

יא. הצירי מתקיים במשקל מקעלה ותקעלה. [סעיף י"א, עמ' יד, טו]

יב. הצירי מתקיים לפני י, -ות, -יה, -יות, -ית, פגון שמי נקב, ירדניה. [סעיף ט"ו, עמ' טו]

הצירי משתנה

- א. הצירי משתנה לשוא בכל צורות הבינוני: פועל, מקעל, מפועל (=מפולל), מקפועל, מתפועל (=מתפולל). [סעיף ח', עמ' יב, יג]
- ב. הצירי משתנה לשוא במשקל פועל: עזרים. יצאו מפלל זה שלשים, רבצים, חמשים. [סעיף ט', עמ' יג]
- ג. הצירי משתנה לשוא במשקל מקעל, תפועל: מוקלות, מפתחות, מועדים, תשביצים. [סעיף י', עמ' יד]
- ד. הצירי משתנה לשוא במשקל פועל: שער הנקן. יצא מן הפלל גכר הארץ. [סעיף ר', עמ' י]
- ה. הצירי משתנה לחטף במשקלי פעול, פעול: אזורים, אמונים. [סעיף ר', עמ' י]
- ו. הצירי משתנה לשוא (או לחטף) בשמות תועבה, מוסרה. [סעיף י"ב, עמ' טו]
- ז. הצירי משתנה לחירק בשמות מן הפסולים: צלו, מגנים, מקלים. [סעיף ב', עמ' ו וסעיף י"ז, עמ' יז]
- ח. הצירי משתנה לחירק בשמות של המשקל הסגולי: ספרי, מקחו, וכשהפה"פ גרזני עפי"ר לסגול חקצו, עזרם. [סעיף י"ט, עמ' כ]

מפתח השמות הצוריים, הנזכרים בפללים

סע' עמ'			סע' עמ'		
סע'	עמ'		סע'	עמ'	
					א
ו	יא	אָפּוּד	ה	ט	אָנְדָה
ב	ו	אָש	ו	יא	אָבוּס
ה	י	אָשְדָה	ד	ז	אָבֵל
ד	ז	אָשֶם	יד	טז	אָנְגֹט
			יט	כ	אָר
		ב	א	ה	אָד
ג	ו	בָּאָר	ח	יג	אָוֶלָה
ה	י	בְּהֶמָה	ו	יא	אָזוּב
ח	יג	בּוֹגְדָה	ו	יא	אָזוּר
ח	יג	בּוֹעֶרָה	יד	טז	אָזְמֵל
כ	כ	בִּינָה	ו	יא	אָטוּן
א	ה	בֵּן	כ	כ	אָד
ד	ז, ח	בִּצֵק	כ	כ	אִימָה
			כ	כ	אִיפָה
		ג	כ	כ	אִיחָן
יח	יט	גָּאָה	א	ה	אָל
ד	ז, ח	גָּדָר	א	ה	אָלָה
ה	י	גָּדְרָה	ט	יג	אָלֶם
ז	יא	גָּהָה	ה	ו	אָם
א	ה	גָּו	י	יא	אָמוֹן
ד	ח	גָּזֵל	ו	יא	אָסוּר
ה	ט, י	גָּזְרָה			

• רשמות שבצדם כוכב לא נזכרו בחוברת, אבל נזכרו בפללים שבנוסח הרשמי הסעיף ודעמוד שלידם מפנים את הקורא לשמות הדומים להם, שנטייתם יזה.

סע'	עמ'
ז	יא
כ	כ
ד	ז, ח
יח	יט

זָעָה
זָעִיר
זָקֵן
זָרְעוֹן

ח

ד	ז
יט	כ
ד	ח
כ	כ
ט	יג
ד	ז
ד	ח
ד	ז
ב	ו
ט, יז, יח	יג, יח
ה	י

חָבֵר
חָבֵל
חָדָל
חָיִק
חֲמִשׁ
חֲנָף
חֲסֹר
חֲפֹץ
חֶץ
חֹרֶשׁ
חֹשֶׁבֶה

י

ח	יג
ג	ו
ד	ז
ד	ז
ד	ז
טו	יז
ז	ו
ז	ח
ד	ז
ד	ח

יִלְדָּה
יָלַל
יָעַל
יָצַן
יָרָא
יָרֵד
יָרַח
יָשָׁן
יָתֵד

סע'	עמ'
יז	יח
טו	יז
יז	יט

גָּרוּשׁ
גָּרוּת
גָּרְעוֹן

ד

ה	ט, י
ט	יג
יח	יט
ח	יב
ז	יב
יח	יט

דָּבָלָה
דָּבָר
(ל"ר: דְּבָרוֹת)
דָּהָה
דּוֹבָר
דָּעָה
דָּרְאוֹן

ה

יג	טו
ח	יג
כ	כ
יט	כ
יג	טו
טו	יז
יג	טו
יג	טו

הִבְדֵּל
הוֹלֵלָה
הִיָּקַל
הִלָּךְ
הִכְרַח
הִכְרַחִי
הִסֵּחַ (הדעת)
הִפְסֵד
הִרְכֵּב

ז

ג	ו
א	ה
יח	יח
ח	יג

זָאב
זֹרֶה
זָהָה
זוֹלָלָה

סע'	עמ'	סע'	עמ'
כ			
כָּאָב	ג ו	מוֹקֵד	י יד
קָבֵד	ד ח	מִזְבֵּחַ	י יד
קָהָה	יח יח	מִזְלָג	י יד
קִילֵף	כ כ	מִזְמָרָה	יא טו
קֵן	א ה	מַחוּשׁ	יח יט
קֶסֶא	ט יג	מַחֵם	יז יח
קָף	א ה	מִדְּעַ	כ כ
קָרָה	ז יא	מִיָּסָב	כ כ
קָרַס	ד ח	מִיָּמֶן	כ כ
קִתֵּף	ד ח	מִיִּנְקָה	כ כ
ל			
לָאָה	יח יח	מִישְׁרִים	כ כ
לָגַב	ו יא	מִיִּתֵּר	כ כ
לִבְנָה	ה י	מְכַשֶּׁפֶה	ח יג
לָדָה	ז יא	מִלְבָּנִי	טו יז
מ			
מָאָה	ז יב	מִלְמַד	ח יב
מָגֵן	טז יז	מִמֵּד	יז יח
מָגֵן	יז יח	מִמְזֹר	י יד
מִגִּפָּה	יא טו	מִסָּב	יז יח
מִדְּקָרָה	יא טו	מִסְכֵּן	יד טז
מִדְּרָגָה	יא טו	מִסְכָּנוֹת	טו יז
מוֹסְרָה	יב טו	מִסְפָּד	י יד
מוֹעֵד	י יד	מַעִי	יח כ
מוֹעֲצָה	יא טו	מַעֲשֵׂר	י יד
		מַפְקָח	ח יב
		מַפְתָּח	י יד
		מַצָּכָה	יא טו
		מַצָּח	יט כ
		מַצָּר	יז יח

סע'	עמ'		סע'	עמ'	
טו	יז	עדות	יא	טו	מקהלה
יט	כ	עדר	י	יד	מקל
ח	יג	עוללה	יז, יח, יח		מקל
ט	יג	עור	יח	יח	מרוץ
א	ה	עט	יב	ח	מרכו
כ	כ	עירם	יח	יח	מרע
טו	יז	עמלקי	יג	ח	מרקדה
ו	יא	ענב	יג	ח	משגלה
א	ה	עץ	יב	ח	מתאגורף
ז	יב	עצה	יב	ח	מתלמד
ד	ח	עזב	יג	ח	מתנברה
יח	יט	ערכון			נ
יח	יט	עריגון	ד	-	נבלה
ד	ח	ערל	ח	יג	נוטרה
		פ	ו	יא	נדר
ז	יב	פאה	ד	ח	נמל
ג	ו	פאר	טו	יז	נקבי
כ	כ	פליטה	א	ה	נר
כ	כ	פליטים			ס
יד	טז	פסנתר	יג	ח	סוחרה
ט	יג	פקח	יג	ח	סופר
יד	טז	פרהס	ה	א	סט
יח	יט	פרען	ד	ז	ספק
		צ	יט	כ	ספר
ז	יא	צאה	יד	טז	סרגל
ח	יג	צולצוה			ע
כ	כ	צידה	ז	יט	עדה

סע'	עמ'	סע'	עמ'
ב	00	ה	י
יט	כ	ח	יג
יד	טז	ד	ז, ח
		ד	ט
		ו	יא
ז	יא	ד	ז
יח	יח	ט	יג
יד	טז	א	ה
		ד	ח
		טו	יז
ז	יא	טו	יז
יח	יט	ז	יב
ג	ו	ו	יא
ט	יג	ה	ט, י
ח	יג	יח	יח
ח	יג		
א	ה		
כ	כ		
א	ה		
טו	יז		
ג	ו		
ג	ו		
ד	ז		
א	ה		

צל
צלע
צפרדע

ק
קבה
קהה
קלסתר

ר
ראה
ראיון
ראם
רבצ
רומקה
רופאת
רחים
ריק
רע
רעות
רתת

ש
שאר
שבצ
שד

שדמה
שומקה
שכן
שכנה
שכר
שלו
שלוש
שם
שמח
שמי
שמיות
שנה
שער
שפלה
שרות

ת

תאבון
תאור
תכה
תדהמה
תועבה
תימן
תשבץ
תדמה
תרעלה